

LIBRIS

© Editura EIKON

Editura Eikon este acreditată de

We know
books

Consiliul Național al Cercetării Științifice (CNCS)

București, Calea Giulești 333, sector 6
cod poștal 031310, România

Difuzare / distribuție carte: 021 348 14 74
0733 131 145, 0728 084 802
difuzare@edituraeikon.ro

Redacția: 021 348 14 74
0728 084 802, 0733 131 145
contact@edituraeikon.ro
www.librariaeikon.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

BITOLEANU, IULIAN

Meridiane critice / Iulian Bitoleanu. - Alexandria :

Tipoalex, 2014-

vol.

ISBN 978-606-49-1547-4

Vol. 2. - București : Eikon, 2025. -

ISBN 978-606-49-1524-5

821.135.1.09

redactor: Mihai Salvan

design: Ada Atănăsoaei

editor: Valentin Ajder

Iulian Bitoleanu

MERIDIANE CRITICE, II

E I K O N

BUCUREȘTI, 2025

- 7 Nicolae Manolescu *par lui-même*
- 12 Un om de cultură, un cugetător liber: Ștefan Augustin Doinaș
- 16 Alex. Ștefănescu, altfel: carismatic, fantezist
Alex și Domnica Valsând pe gheață/a (umorului)
- 20 Blandiana, Buzura, Coposu și elitele
- 24 Dan Cristea și autoreferențialul. Concepția
despre literatură
- 28 Ion Creangă filtrat prin teoria literară franceză
Ioan Holban, *Ion Creangă: spațiul memoriei*
- 32 Busuioceanu și prestigiul exilului
- 35 Pecetea tipologică/culturală a românilor
Ovidiu Pecican, *Românii și Europa mediană*
- 39 Un eminescolog împătimit și vertical
Constantin Cubleşan, *Eminescu în reflexe critice*
- 43 În amfiteatrul eminescianismului
Nicolae Georgescu, *Eminescu între amintire
și uitare*
- 47 Hyperion și Demiurgul
Mihai Cimpoi, *Hyperion și Demiurg. „Luceafărul”
ca mit și dramă existențială*
- 50 Clujul—instrument al cuantificării culturii
și literaturii
Marta Petreu, *Biblioteci în aer liber*
- 54 Sub cupola religiosului, a mitului
Ștefan Mitroi,
Poveștile cerului, poveștile pământului
- 60 Ingerințele amare ale ideologicului în literar
Adrian Dinu Rachieru, *Recurs*
- 66 Virgil Ierunca, un scriitor necunoscut?
- 71 Scriitorii filialei Craiova la ora adevărului
Florian Copcea, *Dicționarul scriitorilor de azi
din Oltenia*
- 76 Un temerar, combativ eminescolog de azi
Theodor Codreanu, *Fragmente despre Eminescu*
- 79 Evadarea din provincialism
Nicolae Scurtu, *Cercetări literare. Scriitori și
publiciști olteni*
- 82 Mari critici și amprentele lor în Craiova (universitară
și scriitoricească)
- 86 De un esteticism ezoteric și ludic
Emil Lungeanu, *Cartea recentă*
- 91 Un Macedonski în context comparativ și contrastiv
George Vulturescu, *Al.Macedonski. Maladiile
eului poetic*
- 95 Toujours, Eminescu
Tudor Nedelcea, *Eminescu*
- 99 Un mentor literar (cam) dat uitării...

- 103 O altă viziune asupra istoriei. Nu tocmai comodă pentru străini
Alexandru Surdu, *De la Marea Unire la România Mare*
- 107 Perspective asupra jurnalismului românesc
Marian Petcu, *Istoria jurnalismului românesc*
- 111 Regal gazetăresc: Eminescu, Caragiale, Eliade
Ion Dur, *Gramatică și cinste. De la Eminescu la Sandu Tudor*
- 116 Multiseculară, incitantă, expansionistă
Laurențiu Șoitu, *Retorică audio-vizuală*
- 120 Semiotica. Ascensiune, eleganță, rafinament
Mihaela Munteanu, *Semiotica de la teorie la practică*
- 124 Intelectualul disident în România comunistă
Daniela Micu și Petrișor Militaru, *Intelectualul disident în România comunistă*
- 128 Literaritate la plural
Virgil Diaconu, *Biblia literară*
- 133 Cumpătat, galant în critica de întâmpinare
- 136 O altă poeticitate douămiistă
- 139 Un evantai al liricii sociale
- 142 O sinteză critică despre doctrina generației '27
- 145 Mass-media locală la ceasul împlinirii
Ioan Laza și Florin Ardelean, *Evoluția mass-media locale în postcomunism*
- 150 Două secole de presă românească
Gheorghe-Ilie Fârte și Daniel Obadă, *190 de ani de presă în spațiul românesc (1829-2019)*
- 156 Banatul jurnalistic în diacronie
Ioan David, *Presa românească din Banat*
- 160 Proză cu suspans, pasarelă cinematografică

NICOLAE MANOLESCU *PAR LUI-MÊME*

Nu într-o carte autobiografică, jurnal, amintiri, ci într-una de dialoguri (*Convorbiri cu Nicolae Manolescu*, de Daniel Cristea-Enache, Ed. Cartea Românească, 2017), un critic și istoric literar—în fond, o personalitate—de talia lui Nicolae Manolescu face mărturisiri despre formarea lui spirituală, modelele culturale, întâlnirile cu George Călinescu, doctorat... Prietenul și colegul de la Universitate, Eugen Negrici, concepute o carte relaxantă, *Sesiunea de toamnă*, iar un teoretician european, neagreat de destin, Adrian Marino, se confesase și glosase în *Viața unui om singur*.

Cele 68 de întrebări recompun neliniar imaginea dinamică a unui cărturar apreciat de timpuriu, din studenție, perceput drept un radiograf profund, obiectiv al fenomenului literar românesc, mai ales că succesul sosise cu destule decenii în urmă.

Simulând o distribuție pe verticală, vom demara conținutistic prin Familia manolesciană (Daniel Cristea-Enache, *op. cit.*, pp. 89–95), una de sorginte intelectuală (părinții-profesori de filosofie și filologie, iar bunicul matern-avocat), nobiliară, din zonele

Sibielului și a Vâlcii, cu o educație aleasă pentru cei doi băieți, viitori absolvenți de „Litere”, respectiv, „Politehnică”, acomodați și cutreierători ai naturii, cu o copilărie reușită, privilegiată, apoi evul liceal terminat cu media maximă, statutul de student de top 3, cu o eliminare injustă de un an pe criterii politice, privitoare la cei ce i-au dat viață, dar absolvent cu calificativul *exceptional* și recomandarea pentru învățământul superior, abandonarea numelui patern de Apolzan și asumarea celui strămoșesc de Manolescu (bunicul dinspre mamă), spre a se debarasa de racilele, cutumele cumplite ale epocii socialiste, cu obsesiile ei bolnăvicioase de ordin social, prigonitoare pentru studiișii vremii. Din formarea spirituală, de reținut numele universitarilor Dumitru Micu (îndrumător la licență) și Șerban Cioculescu, coordonatorul doctoratului.

Prof. univ. dr. din anul al V-lea, George Ivașcu, un om realmente providențial, l-a încurajat oferindu-i spațiu de cronicar literar la doar 22 de ani, în 1962, în revista *Contemporanul*, iar mai târziu, la *România literară*, succedându-i la șefie, pe de-o parte, iar pe de altă parte, l-a adus la facultate, ca asistent, în 1963, căci directorul de reviste era un respectat om de stânga, luminat, nehabotnic, din facțiunea lui Lucrețiu Pătrășcanu (Zaharia Stancu, George Macovescu, Mircea Grigorescu), și avea largă trecere la „puternicii zilei”. „Pe ușa din față” a intrat Nicolae Manolescu în literatură (*Ibidem*, p. 73)—sună mărturisirea cu iz axiologic, ranforsată prin elaborarea la numai 30–35 de ani de compendii liceale...

Ascensiunea didactică a fost anevoioasă în deceniile 8–9 ale veacului trecut, așa că Revoluția l-a „prins” pe dascălul mult dorit și prețuit de studenți la treapta de lector, însă compensația postdecembristă a acționat rapid și meritat: profesor universitar, conducător de doctorat, director de revistă, ambasador,

academician, șeful breslei scriitoricești etc. „Fac parte dintr-o generație norocoasă”, a destalinizării, a „dezghețului”, când marii clasici interziși sunt retipăriți (*Ibidem*, p. 9).

A avut două căsnicii (pp. 99–104), rezultând doi copii, unul, Andrei, 52 de ani, azi geolog, și o fată, Ana, o adolescentă cu înclinație spre limbile străine, tabletă, facebook, esteticul agreabil. Se simte un tătic împlinit. Ambii „au mers în sus cu școala” (*Ibidem*, p. 103).

Satisfacții nenumărate în plan profesoral, fondator al unui cenaclu-rampă de lansare pentru Cărtărescu, Mușina, Crăciun, Bogdan Lefter, Coșovei, Iaru etc., postmodernii aproape clasicizați prin includerea în manualele liceale, gimnaziale... Mulți discipoli, avantajați, promovați în *România literară*, s-au purtat reverențios cu mentorul, însă câțiva, fie și ghidați la doctorat, s-au distanțat, ca să fim politicoși, uitând binele cadorisit... Printre cei recunoscători s-a aflat și Gheorghe Crăciun, pentru care „Nicolae Manolescu își datorează autoritatea critică susținerii neîntrerupte a cronicii literare în *Contemporanul* (din 1962) și apoi în *România literară*” (Gheorghe Crăciun, *Istoria didactică a literaturii române*, Ed. Magister și Aula, 1997, p. 450).

În perimetrul criticii literare, modelul s-a numit Călinescu, urmat de Lovinescu (metoda revizuirilor), Maiorescu (autonomia esteticului), ultimul transformat în subiect la doctorat. „În altă ordine de idei, am învățat multe de la criticii interbelici, de la Pompiliu Constantinescu, mort în 1945, de la Perpessicius, pe care nu l-am cunoscut personal, ca și de la cei menționați mai înainte” (*Ibidem*, p. 22). Dintre cele trei vizite în fieful călinescian, se insistă asupra aceleia—introdus fiind de același altruist Ivașcu—, în care pensionatul savant, reîncadrat, după un deceniu de absență

universitară (1950–1960), ca profesor onorific—tot de salvatorul de destine literare, George Ivașcu—, l-a măgulit pe oaspetele de 22 de ani afirmând că îi cunoaște activitatea, că îi știe scrisul, recenzile, sugerând că va ajunge departe. l-a recomandat travaliu à la longue, instruire sans cesse: „ștudiu, mult ștudiu” (*Ibidem*, p. 20). Învățăcelul nu drapează adevărul că îl urmărea pe idolul mental și la alte grupe de studenți. Spre exemplu, îl audiase în amfiteatrul Odobescu. Pudoarea l-a cuprins pe junele cel cultivat când intransigentul autor de verdicte l-a „executat” în direct pe Alexandru Săndulescu pentru supraevaluarea lui Topârceanu. Ulterior, într-un cerc redus, intim, valorosul exeget și-ar fi exprimat o diafană nemulțumire vizavi de comentarea îndrăzneată a opurilor sale de către mai tânărul și promițătorul partener de pagină la *Contemporanul*.

„Călinescu era un spectacol” (*Ibidem*), mai punctează Nicolae Manolescu, fapt fortificat și de Andrei Terian în teza lui de doctorat, relevând histrionismul și impulsivitatea Criticului. De altfel, secvența 24 *Maestrul meu, Călinescu* (*Ibidem*, pp. 119–122) explicitează opțiunea viitorului cadru universitar. De reținut—susțin sursele de informare, printre care și Pavel Țugui, trăitor al acelor timpuri—, Vicu Mândra l-ar fi reclamat pe faimosul erudit la partid, iar Leonte Răutu l-a eliminat din mediul academic, substituindu-l cu Ion Vitner. Consolarea a venit imediat de la oameni de bine, nu de anvergura politică a detractorilor: directoratul Institutului de Teorie Literară și Folclor, care peste ani îi va purta numele. Bref, Manolescu aprecia la „divinul critic”—cum a fost gratulat în epocă—cultura imensă și „analogiile fulminante” (*Ibidem*, p. 281). În opinia lui Manolescu, marii profesori de la Filologia bucureșteană nu mai activau, ieșiseră la pensie. Arsenalul didactic se

fragilizase, deducem noi. Cu toate acestea, mai funcționau unii—aici, Manolescu e parcimonios—care l-au impresionat: Jean Byck, Grigore Brâncuș, Sorin Stati, Alexandru Rosetti (la limba română), Paul Cornea (la literatură); în schimb, aproape neobservați au trecut prin studenția-i glorioasă T. Vianu, Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Ov. S. Crohmălniceanu, Al. Graur. De pildă, Ov. S. Crohmălniceanu (alt conducător de doctorat în intervalul '60-'80) ținea prin 1959–1960 „un curs plicticos despre literatura interbelică”, iar Edgar Papu „ne adormea literalmente cu Cervantes-ul său”, în comparație cu Tudor Vianu „ce nu era pe gustul meu de călinescian”. Alexandru Piru—o dată sau de două ori este menționat...

La capitolul *Prieteni*, sunt amintiți Mihai Zamfir, Mircea Martin, Eugen Negrici—cu care a avut chiar o dispută cordială de idei pe tema toleranței/intoleranței regimului ceaușist—, Z. Ornea, Al. Ivasiuc, „prietenul meu”, un prozator victimizat, Constantin Țoiu, toți din capitală, precum și Mircea Zăciu de la Cluj.

„Cel mai important critic român de după G. Călinescu” (Răzvan Voncu, *Critici români de azi*, Ed. Școala Ardeleană, 2020, p. 13) rămâne pentru posteritate semnatarul a cel puțin două tomuri, *Arca lui Noe*, „momentul baroc al criticii” (Gh. Crăciun, *op. cit.*, p. 451) și *Istoria critică a literaturii române*, o „carte vie, productivă”, menită „să scuture inerții”, consfințind că „Nicolae Manolescu este, firește, o instituție a literaturii contemporane, însă o instituție care fuge de instituționalizare, preferând statutul de critic viu...” (Răzvan Voncu, *op. cit.*, p. 15).

UN OM DE CULTURĂ, UN CUGETĂTOR LIBER: ȘTEFAN AUGUSTIN DOINAȘ

Istoria literară, chiar și în absența *mutației valorilor estetice* (lovinesciene) ori a iluziilor, a visurilor de a produce capodopere în mod constant, mai trage câteodată cortina și asupra unor scriitori apreciați până ieri (Constantin Noica, Alexandru Philippide ori Ștefan Augustin Doinaș), dar ignorați, excluși din manuale. Mai cu seamă că nu s-au aliniat la o anume ideologie, aducătoare de privilegii. Tocmai de aceea, este salutară, îmbucurătoare inițială revelării unui scriitor și altfel decât ca semnatar al poemului *Mistrețul cu colți de argint* ori ca eseist. „Nu o dată el a schimbat pana lirismului—remarca și Nicolae Manolescu—cu armele cetățeanului și ale luptătorului politic...” Recenta sa carte, *Mai-mult-ca prezentul* (ediția a II-a, Aius, 2024; ediția I, 1996) poartă semnificația unui agreabil raid al lui Ștefan Augustin Doinaș în literatura universală, precum și pe aceea a situării în postura de cugetător și a raportării creatorilor la versantul *Politică*. Din punct de vedere compozițional, partea întâi, „Teme”, îl validează pe cărturarul sibian, care glisează prin filosofie, literatură, teologie, cu escale insolite, inspirate la Emil

Cioran, Charles Péguy, Martin Buber, Petre Țuțea etc. În primul rând, se comentează cele 10 scrisori ale studentului Cioran către un prieten, Bucur Țincu, din care mustește cinismul, detectat și la Diogene, ca și ipostazele despre *le moi haïssable* la Pascal și *le moi respectable* la Cicero. Cele două utopii ale lui Charles Péguy accentuează fațetele carității, ale militanțismului socialist la un poet religios și lupta contra deșrădăcinării tragice a omului natural și a creștinului. Martin Buber (gânditor, istoric al artei, o personalitate a secolului XX) dezbate hasidismul, sinonim cu angajamentul comunității evreiești din diaspora, un curent inovator. Urmează un moment de relaxare—Don Juan și Faust, adică amantul disponibil, artist al erosului, versus eruditul setos de cunoaștere care încheie un pact cu diavolul. Prin *Călătorii imaginare* și *Modelul Caragiale*, se deschide o fereastră spre sociologie și teoria culturii (la Ovidiu Pecican, ne amintim, existau patru tipologii culturale, Eminescu, Creangă, Caragiale, Slavici, practic Epoca Marilor Clasici, în *România și Europa mediană*). De altfel, „poetul a scris numeroase eseuri despre poezie, foarte informate, dar păcătuind printr-o anume generalitate” (N. Manolescu, *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*, Ed. Paralela 45, 2008, p. 921). Ștefan Augustin Doinaș mărturisește că l-a antipatizat inițial, ca adolescent, pe nenea Iancu pentru persiflarea românilor, tratarea lejeră a termenului de „nație română”, ulterior l-a reabilitat și instalat pe un pedestal literar grație suitei de expresii, locuțiuni, umorului, colecției de indivizi imperfecti, descurcăreți, sociabili, artificiali ori ba. În fine, un pol al atenției către societatea burgheză, un altul le revine „cerchiștilor”, de la Blaga, omul, poreclit *Tao*, un hermetic, nepamfletar, neumorist, tăcut, discret și, *hélas!*, ceasul ultim, cu înclăștarea dinților; I. D.

Sârbu, asistentul marelui profesor universitar, Ion Negoïtescu, alintat *Nego*, sigurul critic modern al acelor vremuri, Petre Țuțea sau *ultimul Socrate*...

În ceea ce privește denominația aparține a lucrării, titlul ar putea fi decodat așa: Dumnezeu este sensul prezent-absent al acestei lumi, prezent în lume tocmai prin absență. Există și o pleiadă românească interbelică de neegalat, Arghezi, Bacovia, Barbu, Blaga, „inegalabilul poet (...), un geniu” (alături de Eminescu, „suprema valoare poetică și morală a Culturii românești”, Cătruș, Pillat etc. În ciuda aserțiunii că Dumnezeu a murit (după Nietzsche), s-au profilat de multe secole ortodoxismul și ecumenismul, semn că orice dezbateră ar fi gratuită.

Partea a II-a, cu aforisme, abordează subiecte precum arta, poezia, scrisul, Dumnezeu, geniul, personalitățile împăraților Nero, Marc Aurelian etc. O mostră: „Câte poeme n-a ucis conceptul de frumusețe!” Secțiunea a III-a pleacă de la filozofie și retorică—Kant, Horațiu, Vladimir Jankélévitch, Seneca—spre a ajunge la politologie, la conducerea statului, cu rege inflexibil (Cezar, Nero), religie, axiologie, etică („Valea existenței mijlocii”). Câteva subiecte/aspecte incitante: Statul perfect, impecabil și cel defect, *Intelectualul și puterea*, *Ego*, *alter*, *alter ego*, doctrina liberală, totalitarismul, *Homo totalitaris*, *De sub pălăria lui Caragiale*, *Dogme*, *mituri*, *stereotipii*, dezbinarea oamenilor cu carte în ceaușism, morala și politica, învățatul anchetat (chiar Doinaș), politicianul ca dușman al poporului, *comunismul rezidual*, ținta preferată a comuniștilor, *milenarism*, *doxocrația* (drept puterea celor instruiți), machiavelismul necesar, *statul paternalist*... Statul este dușmanul poporului, *hăul istoric încarnat*, mai cugetă omul de cultură, *poetul somptuoaselor balade*, despre se exprima și N. Manolescu: „Dacă Doinaș este poet mare, este cu siguranță în cea

dintâi dintre aceste etape” (*op. cit.*, p. 921), exact faza ce include *Mistrețul cu colți de argint* și alte poeme epice, scrise între 1940–1960.